

Retningslinjer for behandling av enkeltsaker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer ved UiO

Disse retningslinjene er fastsatt av universitetsstyret 7. mai 2019 i medhold av forskningsetikkloven (lov 28. april 2017 nr. 23 om organisering av forskningsetisk arbeid) § 6 tredje ledd¹.

I Fellesregler for behandling av forskningsetiske saker

1. Definisjon av brudd på anerkjente forskningsetiske normer og vitenskapelig uredelighet

Med brudd på anerkjente forskningsetiske normer menes brudd på generelle og fagspesifikke retningslinjer for god vitenskapelig praksis, særlig viktig i denne forbindelse er generelle og fagspesifikke retningslinjer utarbeidet av De nasjonale forskningsetiske komitéene.

Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer som er begått fortsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning, jf. forskningsetikkloven § 8 andre ledd.

Heretter brukes fellesbetegnelsen «forskningsetisk sak» om det innmeldte forholdet².

Avvik innenfor medisinsk og helsefaglig forskning, som gjelder mulig brudd på helseforskningsloven (lov 20. juni 2008 nr. 44 om medisinsk og helsefaglig forskning), behandles administrativt iht. egne avviksrutiner, og tilsvarende vil mulig brudd på personopplysningsloven (lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger) ved behandling av personopplysninger i forskning behandles iht. egne avviksrutiner.

2. Ansvar og delegering

Formelt ansvarlig for behandlingen av forskningsetiske saker ved UiO er rektor eller den rektor bemyndiger. Myndigheten til å behandle og avgjøre en forskningsetisk sak på fakultetsnivå, delegeres til dekan. Prodekan vil være dekanens stedfortreder også ved behandling av forskningsetiske saker når dekanen har lengre fravær, jf. Normalregler for fakulteter § 5. Dersom dekanen er inhabil, skal saken overføres til Forskningsetisk utvalg.

3. Forskningsetisk utvalg

Forskningsetisk utvalg er UiOs redelighetsutvalg og rådgivende organ for forskningsetikk. Forskningsetiske saker kan forelegges for utvalget av rektor, dekan eller museumsdirektør. Ved de sentrene som er direkte underlagt universitetsstyret, vil saker kunne forelegges av senterleder med tilslutning fra rektor. Utvalget kan også selv beslutte å ta en forskningsetisk sak under behandling. Utvalgets uttalelse vil være rådgivende for universitetsledelsen.

4. Grunnprinsipper for behandling av forskningsetiske enkeltsaker

¹ «Forskningsinstitusjoner skal fastsette retningslinjer for behandling av saker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Retningslinjene skal også angi når det som ledd i behandlingen av slike saker skal innhentes uttalelse fra redelighetsutvalget.»

² Forskningsetikkloven bruker betegnelsen «uredelighetssaker».

Påstander om vitenskapelig uredelighet eller mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer skal håndteres umiddelbart ved det aktuelle fakultetet. Saksbehandlingen skal skje i linjen. Det er også mulig å bringe saker inn for Forskningsetisk utvalg, jf. punkt 10.

Saksbehandlingen skal gjennomføres slik at den sikrer forsvarlig fremdrift og håndtering av den enkelte sak.

En person som anklages for vitenskapelig uredelighet anses uskyldig inntil det motsatte er bevist med klar sannsynlighetsovervekt.

Når en forskningsetisk sak tas under behandling skal den innmeldte gis rett til innsyn i grunnlaget for saken, og ha rett til å uttale seg, herunder ved å imøtegå påstander som er fremsatt, i henhold til det kontradiktoriske prinsipp.

5. Offentlighet

Allmennhetens rett til innsyn i saksdokumenter i forskningsetiske saker følger reglene i offentleglova (lov 19. mai 2006 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd). Opplysninger kan unntas offentlighet i medhold av forskningsetikkloven § 11 om utsatt offentlighet fram til saken er ferdigbehandlet. Ved utlevering av opplysninger bør det særlig vurderes om opplysninger i saken er unntatt offentlighet etter forvaltningsloven (lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker) § 13 nr. 1 fordi det inneholder opplysninger om «noens personlige forhold», jf. offentleglova § 13. Opplysninger i saken vil også kunne unntas i medhold av offentleglova § 23 første ledd av hensyn til forsvarlig gjennomføring av personalforvaltningen til UiO.

En person som det behandles personopplysninger om i henhold til disse retningslinjene, har rett til å vite hvilke opplysninger dette er, hvor de stammer fra og hvorfor UiO har dem. Vedkommende har også rett til å få utlevert en kopi av sine personopplysninger som UiO behandler.

For sakens parter skal det gis rett til innsyn i dokumenter i tråd med forvaltningsloven § 18 jf. § 19. Dersom den innmeldte ber om innsyn i saken, vil vedkommende som hovedregel ha krav på å få opplyst innmelderens identitet.

II Innmelding, mottak og beslutning av videre prosess for forskningsetisk sak

6. Innmelding av forskningsetisk sak

Påstand eller mistanke om uredelighet i forskning eller mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer fremsatt mot en tilsatt ved UiO kan meldes skriftlig på eget skjema gjennom *Si fra-systemet*. Dette gjelder tilsvarende for en som søker tilsetting ved UiO, en som er tildelt doktorgraden eller er opptatt ved doktorgradsprogrammet, eller en som er tildelt eller skal tildeles graden dr.philos.³.

Alle har rett til å melde inn en forskningsetisk sak, uavhengig av om vedkommende er ansatt eller student ved UiO og uavhengig av om innmelder har blitt rammet av det kritikkverdige forholdet selv.

³ For tilsatte ved Det medisinske fakultet, Institutt for klinisk medisin, skal forskningsetiske saker meldes til Felles redelighetsutvalg for forskning for Institutt for klinisk medisin og universitetssykehusene

Universitetet kan også selv opprette en forskningsetisk sak når en har fått kunnskap om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer eller mulig vitenskapelige uredelighet.

En tilsatt ved UiO som melder fra om en forskningsetisk sak er vernet mot gjengjeldelse etter arbeidsmiljøloven (lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.) § 2 A-2.

7. Muntlig eller anonym innmelding av sak

Dersom nettskjema ikke er brukt, må mottaker sørge for at tilsvarende informasjon blir innhentet. Dette bekreftes skriftlig av innmelder, med mindre det gjelder en anonym innmelding.

Det er mulig å melde fra om forskningsetisk sak anonymt. Hvis det er av betydning for saken at innmelder identifiserer seg, skal vedkommende oppfordres til dette. En anonym innmelding kan gi begrenset mulighet for oppfølging og eventuelle sanksjoner mot den innmeldte. Videre må det gis informasjon om den innklagedes rett til å få innsyn i anklagen og hvem som har meldt saken inn.

8. Sentralt råd for mottak av forskningsetiske saker

Når en forskningsetisk sak er meldt inn eller opprettet, enten gjennom en av varslingslinjene i *Si fra-systemet* eller på annen måte, skal den forskningsetiske saken forelegges Sentralt råd. Sentralt råd består av avdelingsdirektør for Avdeling for forskningsadministrasjon, sekretær for Forskningsetisk utvalg, en representant fra Enhet for internrevisjon og en representant fra Avdeling for personalstøtte. Her gjøres en første vurdering av den innmeldte saken: om den skal tas under behandling og videre prosess besluttes. Det vil i den forbindelse kunne gjennomføres et møte med innmelder av saken, og eventuelt også aktuell dekan ved behov.

Dersom Sentralt råd kommer til at en sak skal avvises, skal beslutningen om avvisning begrunnes og meddeles innmelder.

III Behandling av forskningsetiske saker på fakultetene

9. Saksbehandlingsregler

Beslutningen om at saken behandles ved fakultetet skal meddeles innmelder og innmeldte.

Saksbehandlingen i en undersøkelse av melding om en forskningsetisk sak skal dokumenteres og arkiveres i UiOs elektroniske saksbehandlings- og arkivsystem. En undersøkelse av innkommet melding om en forskningsetisk sak skal håndteres i tråd med forvaltningslovens regler (lov 2. oktober 1967 nr. 10 om behandlingsmåten i forvaltningssaker). Reglene i kapittel IV Om saksforberedelse ved enkeltvedtak og kapittel V Om vedtaket får anvendelse selv om uttalelsen i saken ikke er et enkeltvedtak.

Det må tas stilling til om publikasjoner bør stanses. Det kan også i enkelte tilfeller være nødvendig å informere redaktører, samarbeidspartnere, finansieringskilder og medforfattere om at det foregår en utredning av en mulig uredelighet i forskning. Dette må skje i dialog med sakens parter.

Fakultetet skal gis tilgang til alt materiale som er nødvendig for en forsvarlig vurdering av saken, og sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før det avgis en uttalelse.

Fakultetet oppnevner to erfarne vitenskapelig tilsatte til å bistå med å utrede grunnlaget for klagen. Fakultetet kan også kontakte andre tilsatte eller personer utenfor universitetet med kjennskap til saken eller personer som besitter spesiell ekspertise på det aktuelle forskningsfeltet, innhente dokumenter av relevans for saken eller innhente skriftlige redegjørelser fra aktuelle informanter.

Fakultetet skal gjennomføre samtaler med innmelder og innmeldte. Innmelder og innmeldte skal kunne ta med seg fullmektig til samtaler. Det skal føres referat, som bør godkjennes av begge partene. Referatet bør gi opplysninger som beskrivelse og tidspunkt for hendelsen, tittel på relevante vitenskapelige arbeider, og navn på involverte personer og deres tilknytning til fakultetet.

10. Skriftlig uttalelse

Det skal utarbeides en uttalelse i saker om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer, jf. forskningsetikkloven § 8 første ledd. Uttalelsen skal inneholde og ta stilling til

- a. en sammenfatning av sakens dokumenter, muntlige forklaringer og annet materiale som dekanen har lagt til grunn
- b. om det foreligger brudd på anerkjente forskningsetiske normer
- c. om forskeren har opptrådt vitenskapelig uredelig eller ikke
- d. om det foreligger systemfeil ved institusjonen
- e. om det vitenskapelige arbeidet bør korrigeres eller trekkes tilbake

I forskningsetiske saker kreves det klar sannsynlighetsovervekt for de faktiske forhold som ligger til grunn for å karakterisere en opptreden som vitenskapelig uredelig, jf. forskningsetikkforskriften § 7 tredje ledd.

11. Avslutning av saken og overføring til Forskningsetisk utvalg

En forskningsetisk sak vil kunne få følgende utfall ved behandlingen på fakultetet:

- a. Fakultetet konkluderer med at forskningsetiske retningslinjer ikke er brutt eller at det foreligger brudd på forskningsetiske retningslinjer, men ikke vitenskapelig uredelighet. Uttalelsen skal sendes til Forskningsetisk utvalg. Forskningsetisk utvalg vil da enten ta uttalelsen til orientering, sende saken tilbake til fakultetet for videre behandling for å sikre at saken er tilfredsstillende behandlet eller ta saken under behandling av eget initiativ, og orienterer da fakultetet om dette.
- b. Fakultetet konkluderer med at en forsker har opptrådt vitenskapelig uredelig. Saken overføres da til behandling i Forskningsetisk utvalg. For det tilfelle at forskeren har erkjent forholdet, avsluttes saken på fakultetsnivå, og uttalelse om saken sendes til Forskningsetisk utvalg.

III Behandling av innklagede saker i Forskningsetisk utvalg

12. Utvalgets saklige virkeområde

Utvalget skal behandle enkeltsaker knyttet til brudd på anerkjente forskningsetiske normer og vitenskapelig uredelighet.

13. Habilitet

Forvaltningslovens regler om habilitet gjelder for utvalget, jf. forvaltningsloven kapittel II Om ugildhet.

Medlemmer av utvalget som er inhabile skal ikke delta i behandling av saken, jf. forvaltningsloven § 6. Utvalget avgjør selv om medlemmet er inhabil, uten at vedkommende medlem deltar, jf. forvaltningsloven § 8.

14. Saksbehandlingsregler

Beslutning om at saken behandles av Forskningsetisk utvalg skal meddeles innmelder og innmeldte.

Forvaltningslovens kapittel IV Om saksforberedelse ved enkeltvedtak og kapittel V Om vedtaket gjelder for behandlingen av saken.

Utvalget skal gis tilgang til alt materiale som er nødvendig for en forsvarlig vurdering av saken, og sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før det avgis en uttalelse.

Utvalget kan enten selv, eller gjennom fakultet/museum/senter utrede grunnlaget for klagen. Utvalget kan blant annet gjennomføre samtaler med innmelder og innmeldte og eventuelt andre tilsatte eller personer utenfor universitetet med kjennskap til saken eller personer som besitter spesiell ekspertise på det aktuelle forskningsfeltet, innhente dokumenter av relevans for saken eller innhente skriftlige redegjørelser fra aktuelle informanter.

Det skal føres skriftlige referat fra samtaler og møter. Innmelder og innmeldte skal kunne ta med seg en fullmektig til samtalene.

Utvalget kan innhente sakkyndig bistand i forbindelse med behandlingen av saken. Utvalget bestemmer arten og omfanget av den sakkyndiges oppgaver.

Innmelder og innmeldte skal gis innsyn i det faktum som er innhentet i anledning saken, og gis anledning til å uttale seg før utvalget fatter en konklusjon.

15. Utvalgets uttalelse

Sakens fakta, med kopi av relevante originaldokumenter, skal nedfelles i en skriftlig uttalelse. Punkt 10 Skriftlig uttalelse gjelder tilsvarende for utvalgets uttalelse.

Uttalelser etter forskningsetikkloven § 8 skal avgis i møte og med alminnelig flertall. Ved dissens kan mindretallet kreve inntatt sin begrunnelse.

VI Klage

16. Klage

Uttalelse fra Forskningsetisk utvalg som konkluderer med at en forsker har opptrådt vitenskapelig uredelig, kan påklages av innmeldte til Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget), jf. forskningsetikkloven § 6 femte ledd. Forvaltningsloven kapittel VI Om klage og omgjøring gjelder med de begrensninger som følger av forskningsetikkloven.

VII Oppfølging av utvalgets eller dekanens uttalelse, herunder rapportering til Granskingsutvalget

17. Personalmessig oppfølging av utvalgets uttalelse

Når det foreligger uttalelse fra utvalget i enkeltsaker, skal utvalgets sekretær innkalle til møte med universitetsdirektør, direktør for forskningsadministrasjon og personaldirektør for å orientere om uttalelsen og utvalgets konklusjon. Dersom det er konkludert med at det foreligger brudd på anerkjente forskningsetiske normer, herunder om forskeren har opptrådt uredelig, vil Avdeling for personalstøtte bistå med å vurdere om bruddet også kan innebære brudd på statsansattelovens bestemmelser.

En tilbakemelding til grunnenheten skal alltid gis, både når det blir konkludert med brudd på anerkjente forskningsetiske normer og når det blir konkludert med at det ikke foreligger brudd.

18. Personalmessig oppfølging av dekanens uttalelse

Dersom det er konkludert med at det foreligger brudd på anerkjente forskningsetiske normer, herunder om forskeren har opptrådt uredelig, vil Avdeling for personalstøtte bistå med å vurdere om bruddet også kan innebære brudd på statsansattelovens bestemmelser.

En tilbakemelding til grunnenheten skal alltid gis, både når det blir konkludert med brudd på anerkjente forskningsetiske normer og når det blir konkludert med at det ikke foreligger brudd.

19. Rapportering til Granskingsutvalget

Institusjonen er pålagt å rapportere til Granskingsutvalget om alle forskningsetiske saker som er behandlet ved institusjonen som gjelder mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, jf. forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd. Eksempler på alvorlige brudd vil kunne være uriktige opplysninger om vitenskapelige kvalifikasjoner i søknader m.m., destruering av forskningsmateriale for å hindre undersøkelser av uredelighet i forskning eller publisering av resultater flere ganger som tilsynelatende nye (selvplagiat). Når saken er ferdig behandlet ved institusjonen, rapporterer universitetsdirektør til Granskingsutvalget.

VII Forholdet til personopplysningsloven

20. Forholdet til personopplysningsloven

Behandling av personopplysninger i forskningsetiske saker skal skje iht. personopplysningslovens bestemmelser.

Formålet med behandlingen er å undersøke om det foreligger mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer eller vitenskapelig uredelighet.

Behandlingen gjennomføres for å oppfylle kravet i forskningsetikkloven § 6 om at forskningsinstitusjoner har ansvar for å behandle mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, og hjemles i personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav c. Der hvor det lagres personopplysninger som er helseopplysninger eller andre personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 nr. 1 hjemles behandlingen i arbeidsmiljøloven kapittel 2A jf. personvernforordningen artikkel 9 nr. 2 bokstav b.

UiO er underlagt arkiveringsplikt i arkivloven, slik at dokumentene som er lagret på en forskningsetisk sak i utgangspunktet ikke slettes uten uttalelse fra Riksarkivaren, jf. arkivloven § 9.

Personvernforordningen gir den det er registrert personopplysninger om, en rekke rettigheter i tillegg til retten til innsyn. Det vises til Personvernerklæring for ansatte kapittel 7 for nærmere opplysninger om disse rettighetene:

<https://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/personvern/personvernerklaring-for-ansatte.html>.

